

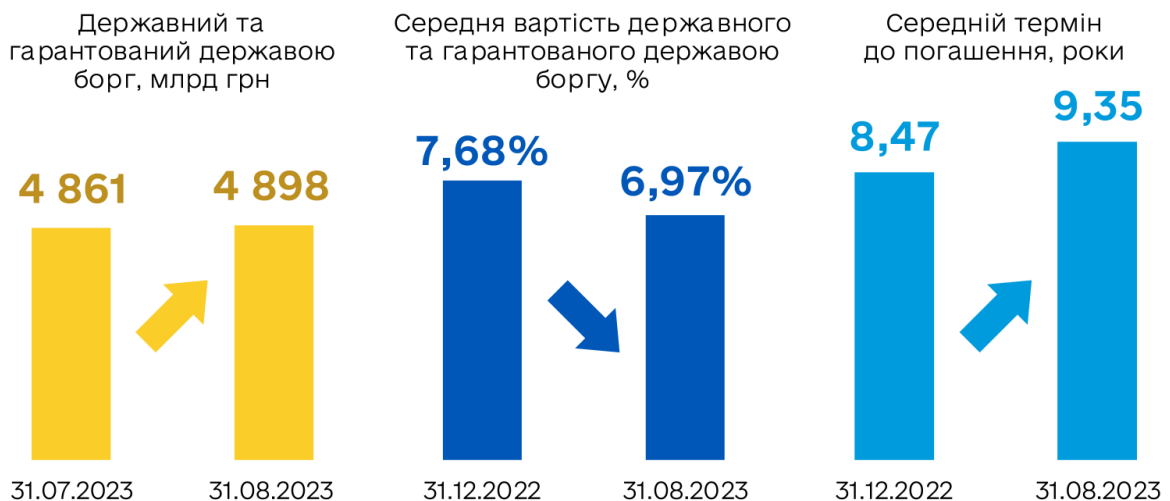
ОГЛЯД ІНСТРУМЕНТІВ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ (за вересень – жовтень 2023 р.)

Боргова сфера

В останні дні вересня 2023 р. Міністерство фінансів України оприлюднило інформацію щодо обсягу державного та гарантованого державою боргу на 31 серпня 2023 р. Відзначено, що державний та гарантований державою борг України становив 4 897,56 млрд грн або 133,93 млрд дол. США, у тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 3 353,48 млрд грн (68,47 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 91,70 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1 544,08 млрд грн (31,53 %), або 42,22 млрд дол. США.¹

Протягом серпня 2023 р. сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилась у гривневому еквіваленті на 36,96 млрд грн, а в доларовому еквіваленті – на 1,01 млрд дол. США.

Водночас позитивним трендом є те, що з початку року: *вартість державного та гарантованого державою боргу скоротилася на 0,71 відсоткового пункту – до 6,97 %; середній термін до погашення державного та гарантованого боргу України збільшився на майже 11 місяців – до 9,35 року (рис.).*

¹ Державний та гарантований державою борг збільшився за рахунок пільгового кредиту від ЄС в серпні 2023 року, але його вартість з початку року зменшилася.
 URL: https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii_ta_garantovanii_derzhavoiu_borg_zbilshivsia_za_rakhunok_pilgovogo_kreditu_vid_ies_v_serpni_2023_roku_ale_iogo_vartist_z_pochatku_roku_zmenshilasia-4216

Рис. Зміни обсягу, середньої вартості та середнього терміну до погашення державного і гарантованого боргу України на 31 серпня 2023 р.
Джерело: дані Міністерства фінансів України.

У розрізі кредиторів України левову частку державного та гарантованого боргу становлять позики, одержані від міжнародних фінансових організацій (МФО) та урядів іноземних держав (45,23 %), далі йдуть запозичення на внутрішньому ринку через продаж державних цінних паперів (30,21 %), заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку (18,1 %) та інші кредитори (6,46 %).

В розрізі валютної структури державного та гарантованого боргу 1 293,91 млрд грн (26,42 %) були в доларах США, 1 428,58 млрд грн (29,17 %) – у євро, 1 407,98 млрд грн (28,75 %) – у гривні, 767,09 млрд грн (15,67 %) – в інших валютах, зокрема в спеціальних правах запозичень (СПЗ), фунтах стерлінгів, канадських доларах та японських єнах.

Військові облигації – важливий інструмент фінансування Збройних Сил України. З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну громадяни та представники бізнесу збільшили обсяг куплених ОВДП на 62,1 млрд грн.

Фізичні особи на **20 вересня 2023 р.** збільшили обсяг портфеля ОВДП на 22,2 млрд грн – до 47,7 млрд грн. Юридичні особи збільшили обсяг куплених облигацій на 39,9 млрд грн – до 120,5 млрд грн.

Тим часом територіальні громади збільшили обсяг куплених військових ОВДП на 2,2 млрд грн – до 2,3 млрд грн, що дорівнює 1,14 % від обсягу невикористаних залишків місцевих бюджетів на рахунках. З початку 2023 р. ці залишки збільшилися на 86,4 млрд грн і на 1 вересня становлять 201,8 млрд грн.

Частина цих невикористаних залишків формується саме завдяки надходженням ПДФО із зарплат військових, якого цього року до місцевих бюджетів уже надійшло 67,9 млрд грн. Уряд у травні 2023 р. ухвалив Постанову № 523, якою мав намір залучити місцеві органи влади акумулювати частину невикористаних залишків у військових облигаціях.

Тепер громади можуть розміщувати кошти на строкових депозитах тільки в разі придбання державних цінних паперів на суму 50 % загального обсягу коштів на депозитах. Проте місцеві органи влади знизили обсяг придбаних облигацій з 3,7 до 2,3 млрд грн за останні місяці, попри очікування щодо збільшення їхньої участі у фінансуванні видатків державного бюджету².

Відтепер також іноземні інвестори – фізичні особи можуть онлайн купувати українські ОВДП. Це стало можливим завдяки спільним зусиллям Мінфіну України, НКЦПФР, НБУ та фінансової групи ICU, яка реалізує доступ до облигацій на своїй онлайн-платформі «ICU Trade»³. Наразі нерезиденти можуть пройти віддалену реєстрацію у брокера та купувати й продавати облигації внутрішньої державної позики так само, як зараз це роблять громадяни України.

² Мінфін: з 24 лютого 2022 року громадяни та бізнес збільшили купівлю військових облигацій на 62,1 млрд грн, територіальні громади – на 2,2 млрд грн. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_z_24_liutogo_2022_roku_gromadiani_ta_biznes_zbilshili_kupivliu_viiskovikh_obligatsii_na_621_mlrd_grn_teritorialni_gromadi_na_22_mlrd_grn-4198

³ Іноземні громадяни отримали доступ до онлайн-купівлі ОВДП. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/inozemni_gromadiani_otrimali_dostup_do_onlain-kupivli_ovdp-4208

Можливість купувати ОВДП онлайн мають громадяни країн ЄС, Великобританії, США, Канади, Ізраїлю, Австралії, Японії та інших, окрім резидентів РФ та Білорусі. Реєстрація інвесторів з деяких країн може потребувати більше часу через різницю в правовому полі різних країн та особливості роботи їхніх мобільних операторів.

У вересні 2023 р. Міністерство фінансів України залучило майже 3 млрд дол. США грантів та пільгового фінансування від міжнародних партнерів.

Грантові кошти, які надають на безповоротних умовах, сягнули понад 40 % із загального обсягу фінансової допомоги⁴.

Серед донорів у вересні 2023 р.:

- *Європейський Союз* – 1,6 млрд дол. США (пільгове фінансування). Кошти від ЄС – це восьмий транш у рамках масштабної макрофінансової допомоги (МФД) на 2023 р. Загальний обсяг фінансування за програмою МФД сягає 18 млрд євро, із яких Україна отримала вже 13,5 млрд євро. Макрофінансову допомогу надають на безпрецедентно пільгових умовах для України. Термін погашення кредиту становить 35 років. Водночас відсотки та інші платежі за обслуговування боргу замість України компенсуватимуть країни ЄС. Наступні три транші в рамках масштабної програми МФД, з урахуванням рівня виконання Україною погоджених сторонами умов структурної політики, очікують до кінця 2023 р. Нагадаємо, що загальний плановий обсяг фінансування за поточною програмою МФД становить 18 млрд євро;

- *Сполучені Штати Америки* – 1,25 млрд дол. США (грант);

- *Світовий банк під гарантію Великої Британії* – 100 млн дол. США (пільгове фінансування).

Грант від США та пільговий кредит під гарантію Великобританії – частини п'ятого додаткового фінансування в межах проекту Світового банку «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» («PEACE in Ukraine»). Строк погашення кредиту під гарантію Великої Британії – 19 років з п'ятирічним пільговим періодом. 2023 р. Україна отримала вже 9,8 млрд дол. США грантового фінансування від Сполучених Штатів та 600 млн дол. США від Світового банку під гарантію Великої Британії.

Залучену міжнародну допомогу спрямовуватимуть на фінансування пріоритетних видатків держбюджету, зокрема на забезпечення соціального захисту населення, оплату праці працівників секторів освіти та охорони здоров'я, гуманітарні потреби.

Співпраця з МВФ – пріоритет для Уряду України. З початку жовтня 2023 р. відбулася низка зустрічей керівництва МВФ з представниками Міністерства фінансів України та Національного банку України (02 жовтня в Києві відбулася зустріч міністра фінансів України Сергія Марченка з керівництвом місії

⁴ У вересні 2023 року Міністерство фінансів України залучило майже 3 млрд дол. США грантів та пільгового фінансування від міжнародних партнерів.
 URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ministry_of_finance_attracted_almost_usd_3_billion_in_grants_and_concessional_financing_from_international_partners_in_september_2023-4218

Міжнародного валютного фонду в Україні⁵; 10 жовтня – під час Щорічних зборів МВФ та Світового банку Сергій Марченко зустрівся з директоркою-розпорядницею МВФ Крісталиною Георгієвою та директором Європейського департаменту МВФ Альфредом Каммером⁶).

Сторони обговорили поточний стан економіки країни та проєкт держбюджету на 2024 р., а також реалізацію чотирирічної програми співпраці з Фондом в рамках Механізму розширеного фінансування (*EFF – Extended Fund Facility*), яку спрямовано на підтримку макроекономічної стабільності, відновлення боргової стійкості та відбудову України на шляху до вступу в ЄС.

Серед ключових напрямів реформ, які визначено у співпраці з МВФ у межах програми EFF: зміцнення макрофінансової стабільності; структурна фіскальна політика; фіскальна прозорість; посилення управління державними інвестиціями; дерегуляція економічної діяльності та поліпшення бізнес-клімату; посилення боротьби з корупцією; реформа енергетичного сектору.

Україна вже виконала низку структурних маяків, передбачених програмою EFF. Ухвалено зміни до державного бюджету 2023 р., які відповідають потребам України; підготовлено проєкт законодавчої ініціативи щодо вдосконалення Бюджетного кодексу; завершено перший підготовчий етап для розпрацювання Національної стратегії доходів та інше.

Нагадаємо, що 31 березня 2023 р. Рада виконавчих директорів Міжнародного валютного фонду затвердила чотирирічну програму в рамках EFF для України розміром близько 15,6 млрд дол. США. До державного бюджету України вже надійшли два транші загальним обсягом 3,6 млрд дол. США. Також за умови успішного другого перегляду програми Україна може отримати третій транш сумою 895 млн дол. США у 2023 р.

Міністерство фінансів України активно співпрацює з міжнародними партнерами для залучення необхідного фінансування на 2024 р.⁷

Потреба в зовнішньому фінансуванні на 2024 р. сягає близько 43 млрд дол. США на соціальний захист та гуманітарну підтримку населення. Отримати кошти Україна розраховує від ключових партнерів: ЄС (45 %) США (30 %), МВФ (13 %) та інших (12 %) у рамках міжвідомчої Координаційної Платформи донорів України; у межах реалізації програми розширеного фінансування МВФ на 2023–2026 рр. (загальним обсягом 15,6 млрд дол. США) та започаткування ініціативи ЄС «Ukraine Facility» обсягом 50 млрд євро на наступні чотири роки. Зазначені програми передбачають виконання Україною погоджених сторонами структурних та секторальних реформ.

Пріоритетним для України так само є залучення фінансування від МФО для реалізації інвестиційних проєктів, що сприятиме стабілізації економічної

⁵ Сергій Марченко та керівництво місії МВФ в Україні обговорили реалізацію чотирирічної програми в рамках Механізму розширеного фінансування (EFF) під час зустрічі в Києві. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_and_the_leadership_of_the_imf_mission_to_ukraine_discussed_the_implementation_of_the_four-year_programme_under_the_extended_fund_facility_during_a_meeting_in_kyiv-4222

⁶ Сергій Марченко провів зустрічі з керівництвом МВФ у Марокко. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_met_with_the_imf_management-4232

⁷ У рамках Щорічних зборів МВФ та СБ, команда Мінфіну активно співпрацює з міжнародними партнерами для залучення необхідного фінансування на 2024 рік: Сергій Марченко для Atlantic Council. URL: <http://surl.li/mnwhk>

активності в довгостроковій перспективі.

ЄБРР є ключовим партнером, який мобілізує фінансування для підтримки ліквідності та забезпечення стабільної роботи суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що є критично важливим для держави та громадян в умовах воєнного стану. Зокрема, під час зустрічі 27 вересня п. р. міністра фінансів України Сергія Марченка з президенткою ЄБРР Оділь Рено-Бассо⁸ визначено пріоритетні напрями співпраці для фінансування в: енергетичному секторі для посилення енергетичної безпеки країни та стабілізації ринку електроенергії в Україні; інших секторах критичної інфраструктури. Погоджено інвестиції в приватний сектор, зокрема, у 2023 р.:

- проєкт спеціальної капітальної підтримки НЕК «Укренерго» (кредит ЄБРР – 150 млн євро під державну гарантію), мета якого: покрити критичні операційні витрати Укренерго; забезпечити стабільні й безперебійні послуги з передачі електроенергії на всій території України; підвищити енергетичну безпеку держави та стабілізацію роботи ринку електричної енергії України в умовах війни;

- проєкт «Фінансування стратегічних резервів газу НАК “Нафтогаз України”» (кредит ЄБРР – 200 млн євро під державну гарантію). Мета – підтримка Нафтогазу у створенні стратегічних запасів газу, які є критично важливими для забезпечення енергетичної безпеки України й сталого проходження опалювальних сезонів 2023/2024 та 2024/2025 років;

- проєкт «Аварійне відновлення ПрАТ “Укргідроенерго”» (кредит ЄБРР – 200 млн євро під державну гарантію), реалізація якого дасть змогу підтримати стійкість роботи Товариства й допомогти відновити експлуатаційну надійність та ефективність гідроелектростанцій, що постраждали внаслідок військової агресії рф проти України.

Заморожені активи рф також мають стати фундаментом для дальшого фінансування відновлення та відбудови України. Україна має сподівання, що наші союзники зможуть знайти та зреалізувати механізми для використання арештованих активів рф на користь України.

*Національний інститут стратегічних досліджень
Жовтень 2023 р.*

⁸ Сергій Марченко та Президентка ЄБРР Оділь Рено-Бассо обговорили перспективи подальшої співпраці.
URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_and_the_ebrd_president_discussed_prospects_for_further_cooperation-4215